

Dalia PAKALNIŠKIENĖ

*Lietuvių kalbos institutas***LIETUVIŲ KALBOS INTARPINIŲ IR *sta* KAMIENO VEIKSMAŽODŽIŲ FORMALIOJI STRUKTŪRA (*CaC-* tipas)**The structure of Lithuanian infixed and *sta*-stem verbs (type *CaC-*)

Anotacija. Straipsnyje analizuojama trumpojo vokalizmo lietuvių kalbos intarpinių ir *sta* kamieno (toliau – INSTA) veiksmažodžių su šaknies *a* formalioji struktūra, siekiant nustatyti būdinguosius tiriamųjų leksemų raiškos bruožus ir jų sąveiką. Komplexinis šių veiksmažodžių formaliosios raiškos tyrimas išryškino keleriopą sąveiką: šaknies finalės įtaką vokalizmui, foneminės struktūros poveikį morfologinei sandarai ir struktūrinių veiksmažodžių modelių susiformavimui. Tyrimo rezultatai pagrindžia nuostatą tirti INSTA veiksmažodžius grupuojant pagal šaknies vokalizmą: toks principas teikia galimybių atskleisti skirtingo vokalizmo (*CaC-*, *CeC-*, *CiC-*, *CuC-*) veiksmažodžių formaliosios struktūros, semantikos, darybos ir kilmės savitumą.

Raktiniai žodžiai: lietuvių kalba; intarpiniai veiksmažodžiai; *sta* kamieno veiksmažodžiai; natūralioji morfologija; akcionalumas.

Abstract. This article analyses the formal structure of infixed and *sta*-stem verbs (here and below – INSTA verbs) of the *CaC-* type in order to identify the typical traits of these lexemes in terms of their expression as well as their interconnection. A complex analysis of the formal expression of INSTA verbs revealed several interactions: a close connection between the root vocalism and consonant structure, the influence of the phonemic structure on the morphological structure of the verbs in question, and the impact on the formation of structural verb patterns. The results of the study justify the principle of grouping INSTA verbs according to root vocalism: such an approach makes it possible to identify the unique features of the formal structure, semantics, word-formation, and origin of INSTA verbs with different vocalism.

Keywords: Lithuanian; infixed verbs; *sta*-stem verbs; natural morphology; actionality.

Įvadas

Straipsnyje pristatomas vieno pogrupio – trumpojo vokalizmo lietuvių kalbos intarpinių ir *sta* kamieno veiksmažodžių (toliau – INSTA) su šaknies *a* – formaliosios struktūros tyrimas, siekiant nustatyti būdinguosius tiriamųjų leksemų raiškos bruožus ir jų sąveiką.

Medžiaga rinkta iš leksikografinių šaltinių: *Lietuvių kalbos žodyno* ir jo kartotekų, *Bendrinės lietuvių kalbos žodyno*, *Dabartinės lietuvių kalbos žodyno*, tarmių žodynų, atstovaujančių visoms lietuvių tarmėms, ir XVI–XVII a. senųjų raštų¹. Visų CaC- tipo² INSTA veiksmažodžių, ypač teikiamų LKŽe, paradigmos verifikuotos sistemos atitikties požiūriu: nerealios formos ar paradigmos į tyrimą neįtrauktos, paaiškinant kiekvienos tokios formos ar leksemos atmetimo ar rekonstrukcijos motyvus³.

Tirtųjų šaltinių duomenimis, gausioje INSTA veiksmažodžių fleksinėje klasėje⁴ šie veiksmažodžiai sudaro mažiausią grupę – tik 90 leksinių vienetų. Didžiausią dalį sudaro tarminiai, dažnai siauro paplitimo veiksmažodžiai, bendrinėje kalboje vartojama mažiau nei ketvirtis, vos 20 veiksmažodžių. Šis struktūrinis tipas paliudytas ir senojoje raštijoje – užfiksuota 14 veiksmažodžių.

Tyrimas grindžiamas vidinės rekonstrukcijos metodu, teikiančiu galimybę nustatyti veiksmažodžio sistemos dėsningumus ir nedėsningus procesus, atskleisti variantiškumo pobūdį, priešastis ir raidą.

Tiriant pasirinktąjį struktūrinį tipą, laikomasi sisteminio požiūrio: visi tiriamųjų veiksmažodžių lygmenys – fonologiniai, morfologiniai ir semantiniai – yra glaudžiai susiję ir vienas kitą veikia. Pirmiausia nagrinėjama foneminė INSTA veiksmažodžių šaknies struktūra – vokalizmas ir konsonantizmas. Toliau analizuojama morfologinė INSTA veiksmažodžių sandara, glaudžiai susijusi su fonemine šaknies struktūra. Semantika aptariama tiek, kiek ji aktuali konkrečių veiksmažodžių morfologinės struktūros patikimumo, t. y. sistemos atitikties, klausimams.

Pasirinktųjų šaltinių duomenys teikia galimybių INSTA veiksmažodžių sistemą vertinti ne tik sinchroniškai, bet ir diachroniškai, akcentuojant chronologinę ir arealinę šių veiksmažodžių formaliosios struktūros distribuciją.

Foneminė veiksmažodžių struktūra tiriama remiantis aprašomaisiais kiekybiniais ir kokybiniais metodais (Akelaitytė 1997; 2000; 2012; Girdenis 2006; Karosienė 2004; Kruopienė 2000a; 2000b; 2000c; 2001; 2002; 2005; Lubienė 2003; Kazlauskienė 2020; Pakalniškienė 2023).

¹ Martyno Mažvydo (MŽ), Jono Bretkūno tekstų (B), Volfenbiutelio Postilės (WP), Mikalojaus Daukšos darbų (DP, DK), *Knygos nobažnystės* (KN) ir Konstantino Sirvydo darbų (S).

² C žymi nulinį, vieną priebalsį arba jų grupę.

³ Rekonstruotos formos ar leksemos žymimos asteriskiu.

⁴ Leksikografiniuose šaltiniuose užfiksuota apie 1600 INSTA veiksmažodžių.

Morfologinės sandaros analizė grindžiama *natūraliosios morfologijos* principais (Wurzel 1984; 1989; Mayerthaler 1981; Dressler et al. 1987; Rosinas 2005), akcentuojančiais, kad morfologiniai kitimai yra susiję su išorine raida: dažniausiai diachroninius struktūrinių požymių kitimus lemia ekstramorfologiniai veiksniai – fonologiniai ir semantikos pokyčiai, funkcinė formų reinterpretacija (Wurzel 1984, 194). Pagrindiniai morfologinio natūralumo parametrai yra *skaidrumas* (t. y. kalbėtojas gali lengvai identifikuoti tiek bendrą visos fleksinės formos, tiek kiekvieno šios formos afikso semantinį turinį), *konstrukcinis ikoniškumas* ir principas *viena forma – viena reikšmė* (detaliau apie šiuos parametrus ir natūraliosios morfologijos principų taikymą veiksmažodžių sistemos analizei žr. Rosinas 2009, 261–295; Pakalniškienė, Mikašauskienė 2012, 151–172; Mikašauskienė 2018; Pakalniškienė 2021; 2023).

Semantikos analizei taikoma akcionalių predikatų klasifikacija (Vendler 1957; Padučeva 2009; Tatevosov 2015; Holvoet, Čižik 2004; Rothstein 2004; Plungian 2010; 2011; Mikašauskienė 2018; Pakalniškienė 2023 ir kt.). Svarbiausi šios klasifikacijos semantiniai požymiai – *dinamiškumas* vs. *statiškumas*, *momentiškumas* vs. *duratyvumas*, *ribiškumas* vs. *neribiškumas* – leidžia suskirstyti visą predikatinę bet kurios kalbos leksiką į keletą universaliųjų grupių⁵: 1) *būsenos* predikatai (ang. *states*), arba statyvai, sudaro priešpriešą dinaminiam veiksmažodžiams: jie žymi stabilias situacijas, yra neribotos trukmės, ateliniai, neagentyviniai; 2) *veiklos* predikatai (ang. *activities*) žymi agentyvines situacijas, truncančias neribotą laiką, taigi yra ateliniai; 3) *proceso* predikatai (ang. *accomplishments*) žymi dinamines kryptingas situacijas, implikuojančias natūralią baigtį ar kulminaciją, laipsnišką būsenos kaitą; 4) *įvykio* predikatai (ang. *achievements*) suponuoja staigų perėjimą iš vienos būsenos į kitą. INSTA veiksmažodžiai dažniausiai priklauso **proceso** ir **įvykio**, rečiau **būsenos** (itin retai – veiklos), akcionalių klasių; dominuoja intranzityviniai, neagentyviniai veiksmažodžiai, reiškiantys nekontroliuojamus veiksmus.

⁵ Populiari Vendlerio klasifikacija, pagal kurią skiriami keturi predikatų tipai – *states*, *activities*, *accomplishments*, *achievements*, nors ir vertinama kaip tipologiškai reikalinga, kalbininkų yra įvairiai modifikuojama, nes akcionalumo manifestacija konkrečioje kalboje gali gerokai skirtis.

1. Foneminė struktūra⁶

1.1. Vokalizmas

Lietuvių kalbos INSTA veiksmažodžių šaknies centrą gali sudaryti trumpeji ir ilgieji balsiai, dvibalsiai ir mišrieji dvigarsiai. Trumpojo vokalizmo leksemos su *i*, *u*, *a*, *e* šaknyje sudaro kiek mažiau nei pusę visų INSTA veiksmažodžių (apie 760 leksemų), iš jų daugiausia fiksuojama nykstamojo laipsnio veiksmažodžių – per 70 proc. (su *i* apie 250, su *u* – 300 veiksmažodžių). Pagrindinio laipsnio šaknies veiksmažodžių leksikografiniuose šaltiniuose užfiksuota beveik triskart mažiau: su *e* 120, su *a* – tik 90 (12 proc. trumposios šaknies veiksmažodžių).

Pagal vokalizmo santykį pagrindinėse formose *CaC*- tipo INSTA veiksmažodžiai sudaro tris grupes – stabiliojo centro, kintamojo centro ir mišriąją grupę, kurioje priklausomai nuo alternuojančių formų susidaro to paties veiksmažodžio stabiliojo arba kintamojo centro paradigmos.

Stabiliojo centro veiksmažodžiai visose pagrindinėse formose turi tą patį vokalizmą. Šiam tipui priskiriamos paradigmos su išlikusiu intarpu, pavyzdžiui, *àkti*, *añka*, *ãko*, ir dėl skiemens ribos pasikeitimo susidariusiu mišriuoju dvigarsiu, pavyzdžiui, *rãmti*, *rãmsta*, *rãmo* (tokie pat stabiliojo centro nustatymo kriterijai pateikiami Kruopienė 2000a, 25, 155–161). Nustatyta, kad stabiliojo centro leksemos sudaro net 70 proc. *CaC*- tipo INSTA veiksmažodžių (63 veiksmažodžiai), pavyzdžiui: *dvàkti*, *dvañka*, *dvãko*; *kràgti*, *krañga*, *krãgo*; *plàsti*, *plañta*, *plãto*; *ràsti*, *rañda*, *rãdo*; *žàsti*, *žañda*, *žãdo* ir t. t.

Dalies veiksmažodžių šaknyse vyksta automatinės kaitos, priklausančios nuo morfonologinės pozicijos – esamajame laike iškritus intarpui randasi denazalizuoti monoftongai *q* (< **an*), plg.: *-kvàšti*, *-kvãšta*, *-kvãšo*; *màžti*, *mãžta* || *mãža*, *mãžo*; *2 sãlti*, *sãla*, *sãlo* ir pan. Tokių kintamojo centro veiksmažodžių tarp *CaC*- tipo leksemų esama nedaug – tik 13 proc. (12 veiksmažodžių).

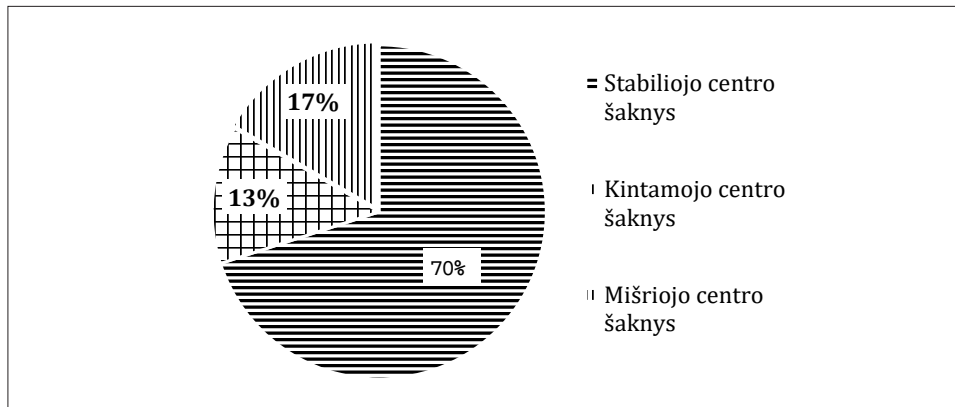
Nedidelę dalį sudaro trečiosios, mišriosios, grupės INSTA veiksmažodžiai su alternuojančiomis esamojo laiko formomis – intarpo refleksu ilguoju balsiu *q* arba mišriuoju dvigarsiu *aR*. Šių veiksmažodžių šaknies centro įvairavimas atspindi chronologinę ir geografinę (resp. tarminę) distribuciją. Pagal alternacijų pobūdį susidaro du modeliai:

⁶ Siekiant išryškinti INSTA veiksmažodžių foneminės struktūros savitumą, INSTA veiksmažodžių vokalizmas ir konsonantizmas gretinamas su bendrinės kalbos šakninių veiksmažodžių (BKV) ir garsų šakninių veiksmažodžių (GV) fonemine struktūra.

- a) kintamojo centro veiksmažodžiai su ilguoju esamojo laiko šaknies balsiu, atsiradusiu išnykus intarpui (greta kitokių formų), pavyzdžiui: *álti, q̃la* (|| *álsta*), *ālo*; 1-*gálti, -gq̃la* (|| *-gálsta*), *-gālo*; *sárti, sq̃ra* (|| *sársta*), *sāro*; *bálti, bq̃la* (|| *bálsta* || *balna*), *bālo* ir kt.;
- b) stabiliojo centro veiksmažodžiai su mišriuoju dvigarsiu *aR* arba (retai) su išlaikytu intarpu (greta kitokių formų), pavyzdžiui: *smálti, smálsta* (|| *smq̃la*), *smālo*; *šálti, šálsta* || *šalna* (|| *šq̃la* || *šāla* || *šq̃lsta*), *šālo*; *šášti, šańša* || *šańšta* (|| *šq̃šta* || *šq̃ša*), *šāšo*; *žálti, žálsta* (|| *žq̃la*), *žālo* ir kt.

Priklausomai nuo to, kokios formos pasirenkamos, mišriosios grupės veiksmažodžiai gali papildyti stabiliojo arba kintamojo centro grupes, mat foneminė šių veiksmažodžių šaknies struktūra (ir morfologinė sandara) yra lemiamą šaknies finalės. Pavyzdžiui, veiksmažodžių, turinčių finalėje sonantus ar pučiamuosius priebalsius, reguliariai vartojamos formos su intarpo pėdsaku – ilguoju šaknies balsiu *q̃*. Jos būdingos visam lietuvių kalbos plotui ir įsigalėjo dabartinėje kalboje, plg.: *bq̃la, 1 sq̃la, skq̃ra, šq̃la, mq̃žta, šq̃šta, žq̃la* ir pan.

Kiekybinę *CaC*- tipo INSTA veiksmažodžių vokalizmo distribuciją atspindi 1 diagrama.

1 diagrama. INSTA veiksmažodžių šaknies vokalizmo statistika (proc.)

Diagramoje matyti *CaC*- tipo INSTA veiksmažodžių foneminės šaknies struktūros specifika: dominuoja stabiliosios šaknys, kintamojo šaknies centro leksemos tesudaro 13 proc., nedaug esama ir mišriosios grupės veiksmažo-

džių (plg. *CiC*- tipą: stabiliojo centro šaknys sudaro tik 44 proc., daugiau nei trečdalis šaknų yra mišriojo tipo, taigi kintamojo centro šaknų gali būti dar daugiau, Pakalniškienė 2023, 20).

1.2. Konsonantizmas

INSTA veiksmažodžių šaknies priebalsiai, ypač finalės garsai, turėjo lemiamą reikšmę šių veiksmažodžių raidai – morfologinei struktūrai.

Veiksmažodžių konsonantizmo ypatumai analizuojami grupuojant pagal priebalsių poziciją šaknyje – inicialę ir finalę.

1.2.1. Inicialė

INSTA veiksmažodžiai, kaip ir kiti lietuvių kalbos žodžiai, gali prasidėti be priebalsių, vienu, dviem arba trimis priebalsiais (Girdenis 1995, 107; Girdenis, Karosienė 2010, 81–106; Kazlauskienė, Raškinis 2008, 26).

1 lentelė. INSTA veiksmažodžių inicialės bendroji statistika

–	C-			CC-			CCC-
2	42			43			3
	T	R	S	TR	SR	ST	STR
	12	14	16	20	14	9	3

Veiksmažodžių su nuline inicialė tėra du: *àkti* (|| *jàkti*). *álti* – 2 proc. (plg. BKV irgi nedaug – tik 3,8 proc., Kruopienė 2000b, 71–82). Tarmėse vartojamas veiksmažodžio *àkti* variantas *jàkti* su protetiniu *j* (plačiau žr. LKA 2, 101, žemėlapis nr. 84).⁷

Veiksmažodžiai su vienanare inicialė sudaro beveik pusę INSTA veiksmažodžių – 47 proc. (42 veiksmažodžiai). Palyginti su kitomis žodžių grupėmis, jų santykinis kiekis yra šiek tiek mažesnis: lietuvių kalbos pradinųjų junginių tyrimai rodo, kad apie 67 proc. visų lietuviškų nesandūrinių žodžių prasideda vienu priebalsiu (Petkevičienė 1977, 61); BKV – 55 proc. (Kruopienė 2000b, 66), GV – 44 proc. (Lubienė 2003, 77).

Detali INSTA veiksmažodžių su vienanare inicialė statistika pateikiama 2-oje lentelėje, kurioje *T* žymimi sprogstamieji priebalsiai, *R* – sonantai, *S* – pučiamieji priebalsiai.

⁷ Protetinis *j* tarmėse paveikė ir šaknies vokalizmą, plg. *jèkti*, *jeñka*, *jèko* ‘apakti, apžlibti’, *užjèkti* ‘užsikimšti, užaugti, užželti’ KrtnŽ, 132; *èkti*, *eñka*, *èko* ‘akti’ DrskŽ, 87.

2 lentelė. INSTA veiksmoždžių su vienanare iniciale statistika

T	12	R	14	S	16
k	5	r	7	s	4
g	1	l	2	š	6
b	2	m	3	z	1
p	2	v	2	ž	5
t	2				

Daugiau INSTA veiksmoždžių su vienanare iniciale prasideda **S** (38 proc.) ir **R** (33 proc.) tipo priebalsiais, **T** – kiek mažiau (29 proc.). Kitoks vienanarės inicialės santykis fiksuojamas BKV: *T* – 50,4 proc., *R* – 35,6 proc., *S* – 14 proc. (Kruopienė 2000c, 9). Dominuoja leksemos, prasidedančios sonantu *r* (7), pučiamaisiais priebalsiais *š* (6), *ž* (5) ir sprogstamuoju priebalsiu *k* (5), pavyzdžiui: *ràkti, ràbti, rámti; šàpti, šálti, šàšti; žàbti, žàgti, žálti; 1 kàkti, kańka, kàko*.

Veiksmoždžių su dvinare iniciale fiksuojama beveik tiek pat kaip ir su vienanare – 48 proc. (43 veiksmoždziai). Panašius rezultatus rodo GV veiksmoždžių tyrimas – 49 proc. (Lubienė 2003, 79). Tačiau BKV tokių yra mažiau – 39 proc. (Kruopienė 2000b, 66).

3 lentelė. INSTA veiksmoždžių su dvinare iniciale statistika

TR	20	SR	14	ST	9
kv	5	sm	3	sk	4
gv	1	sn	1	sp	3
dv	1	šn	3	šk	1
pl	4	sl	1	št	1
kl	1	šl	2		
kr	2	šv	2		
tr	2	žv	2		
pr	1				
br	1				
kn	2				

Dvinarės lietuvių kalbos priebalsių grupės išlaiko trinarių kombinacijų modelį *STR*, kuriame gali būti praleidžiamas bet kuris priebalsis, bet priebalsiai negali susikeisti vietomis (Kazlauskienė 2018, 76). Daugiausia INSTA

veiksmažodžių prasideda **TR** tipo junginiais – jie sudaro 46 proc. (plg. BKV 62,3 proc., GV 53 proc.). Kiek mažiau veiksmažodžių prasideda **SR** junginiais – 33 proc. (plg. BKV 25,8 proc., GV 39 proc.). **ST** tipo inicialė gerokai retesnė – tik 21 proc. (plg. BKV 11,9 proc., GV 8 proc.).

Dvinarę inicialę gali sudaryti 20 priebalsių junginių (plg. BKV inicialę – 34 tipų dvinariai junginiai, Kruopienė 2000a, 40; GV – 36, Lubienė 2003, 80). Dažniausiai *CaC*- tipo INSTA veiksmažodžiai prasideda **sprogs-tamojo priebalsio** ir sonantų *v* (5), *l* (4) junginiais, pavyzdžiui: *kvàgžti, kvàkti, kvàšti; plàkti, plàsti, plàzti* (plg. BKV dažniausiai prasideda dvinariu junginiu *pl*, žr. Kruopienė 2000c, 10; GV – *šn, kr, kn*, žr. Lubienė 2003, 81). Iš junginių su pirmuoju **pučiamuoju priebalsiu** kiek daugiau junginių **sk** (4), **sp** (3), **sm** (3), **šn** (3), pavyzdžiui: *skàbti, skàrti, skàsti; spàgti, spàkti; smàgti, smàkti, smàlti; šnàbžti, šnàrti*.

Veiksmažodžių su trinare iniciale tėra keli (trinarė finalė nebūdinga ir BKV – tik 2 proc., GV – 0,5 proc.), realizuojami **STR** tipo junginiais **skr, spr**, pavyzdžiui: *skràbti, spràgti*, o *škràbti* laikytinas foneminiu *skràbti* variantu⁸.

4 lentelė. INSTA veiksmažodžių su trinare iniciale statistika

skr	spr	(škr)
1	1	1

1.2.2. Finalė

INSTA veiksmažodžiai gali baigtis vienu, dviem arba trimis priebalsiais, lemiančiais šių veiksmažodžių vokalizmo ir morfologinės struktūros pokyčius. Bendroji finalės statistika pateikiama 5-oje lentelėje.

5 lentelė. INSTA veiksmažodžių finalės bendroji statistika

-C			-CC	-CCC
80			5	5
T	R	S	ST	TST
52	22	6	5	5

⁸ Trinarės inicialės grupei nepriskiriamas LKŽe užrašytas veiksmažodis °*splasti, susplàsti* intr. 'sumosuoti, suplasnoti (sparnais)'. Atsižvelgiant į darybos opoziciją su *plastėti*, suponuotinas priešdėlinis veiksmažodis **suplásti*. Vieninteliame iliustraciniame sakinyje *Susplàsto paukštis, nuo žemės palėkdamas* LKŽe (I) tarp priešdėlio ir šaknies įsiterpęs s laikytinas okazionaliū ar sangražos variantu.

Veiksmazodžiai su vienanare finale yra dominuojantis INSTA veiksmazodžių modelis (kaip ir BKV – 63,3 proc., Kruopienė 2000c, 11) – jie sudaro 87 proc. (tačiau GV veiksmazodžių, pasižyminčių ikoniškumu, su vienanare finale yra daug mažiau – tik 30 proc., žr. Lubienė 2003, 82).

6 lentelė. **INSTA veiksmazodžių su vienanare finale statistika**

T	52	R	22	S	6
k	17	l	11	š	4
g	6	r	8	ž	2
p	12	m	3		
b	11				
t	3				
d	3				

Iš vienanarių finalių didžiausią dalį sudaro veiksmazodžiai su **T** finale – 66 proc. Daugiausia šaknų baigiasi priebalsiais **k** (17), **p** (12) ir **b** (11), pavyzdžiui: *āko, trāko; knāpo, -šāpo; skābo, žvābo*.

27 proc. veiksmazodžių šaknų turi **R** finalę, dažniausiai **l** (11) ir **r** (8), pavyzdžiui: *ālo, bālo, -gālo, žālo; kāro, sāro, skāro, -šnāro* (plg. GV veiksmazodžių tik 11 proc., Lubienė 2003, 82).

S tipo finalę turi 7 proc. veiksmazodžių. Iš pučiamųjų priebalsių daugiau leksemų su **š** (4), mažiau – su **ž** (2), pavyzdžiui: *kvāšo, šāšo; māžo, rāžo*.

Veiksmazodžiai su dvinare finale sudaro tik 6 proc. visų *CaC-* tipo INSTA veiksmazodžių (5x). Jų šaknies gale realizuojamas vienintelis – **ST** tipo – modelis, keturi priebalsių junginiai – **st**, **šk**, **zd** ir **zg** (plg. BKV 30,1 proc., finalėje galimi net 38, o GV – 29 junginiai).

7 lentelė. **INSTA veiksmazodžių su dvinare finale statistika**

st	šk	zd	zg
1	1	2	1

Tokioms finalėms užfiksuota vos po vieną kitą atvejį, pavyzdžiui: *-brāzdo, -plāzdo, lāzgo, *šāško*⁹.

⁹ LKŽe teikiama paradigma *šakšti, šakšta, šakšto* intr. 'stingti nuo šalčio' yra nereguliari: veiksmazodį reikėtų interpretuoti kaip *a* kamienį, o tai nebūdinga eksplikuojamai terminatyvinei reikšmei. Galbūt paradigmos „keistumas“ aiškintinas ikoniškumu, onomatopėjine kilme, plg.: *Purvas šakšta J. Jau šakšte pašakštusi J.* Atsižvelgiant į trinarių fi-

Veiksmazodžiai su trinare finale sudaro 6 proc. INSTA veiksmazodžių (plg. BKV 4,3 proc.): užfiksuoti 5 veiksmazodžiai su dviem priebalsių kombinacijomis šaknies gale – *gžd* ir *bžd*, pavyzdžiui: *kvāgždo*, *švāgždo*, *-šnābždo*. Visi veiksmazodžiai yra itin ikoniški, triniai skardžiųjų priebalsių junginiai eksplikuoja garsus arba struktūros kitimą (trinarė finalė būdinga GV veiksmazodžiams, tokių fiksuojama 18 proc., Lubienė 2003, 84).

Išnagrinėjus konsonantizmą, išryškėjo *CaC*- tipo INSTA veiksmazodžių šaknies struktūriniai bruožai (žr. 8-ą lentelę).

8 lentelė. INSTA veiksmazodžių šaknų struktūriniai modeliai

Modelis	INSTA	Procentai	BKV modelis ¹⁰	Procentai
aC-	2	2,2	VC-	1,8
CaC-	40	44	CVC-	34,5
CaCC-	2	2,2	CVCC-	18,4
CCaC-	36	40	CCVC-	22,3
CCaCC-	3	3,5	CCVCC-	11,3
CCaCCC-	4	4,6	CCVCCC-	2,9
CCCaC-	3	3,5	CCCVCC-	1,7
Iš viso	90	100		

Kaip matyti iš lentelėje pateiktų duomenų, gausiausi INSTA veiksmazodžių šaknies struktūriniai modeliai yra *CaC*- (44 proc.) ir *CCaC*- (40 proc., plg. *CVC*- modelis gausiausias ir BKV – 34,5 proc.). Kiti modeliai reti (plg. *CiC*- tipą: *CiC*- šaknies veiksmazodžių fiksuojama mažiau – 36 proc., *CCiC*- daugiau, 48 proc., Pakalniškienė 2023, 29).

2. Morfologinė struktūra

Foneminė INSTA veiksmazodžių struktūra turi lemiamą įtaką jų morfologinei struktūrai. Ypač svarbus intarpo likimui yra finalės priebalsis: *n* išnyksta prieš nesprogstamuosius priebalsius, pailgindamas balsį. Siekiant atskleisti morfologinės ir foneminės struktūros santykius, veiksmazodžiai grupuojami pagal esamojo laiko formų raišką ir alternacijų pobūdį.

nalių retumą (užfiksuoti tik du variantai – *gžd* ir *bžd*) ir tokių veiksmazodžių kaip vedinių statusą (pavyzdžiui, *sušnābžti* < *šnābždėti* ir pan.), hipotetiškai rekonstruojama paradigma **šākšti*, *šākšta*, *šāško*.

¹⁰ Gretinimas su bendrinės kalbos šakniniais veiksmazodžiais sąlygiškas, nes BKV duomenys fiksuoja bet kokią vokalizmą.

2.1. Intarpinės esamojo laiko formos sudaro didžiausią INSTA veiksmazodžių dalį – 59 proc. (53 veiksmazodžiai). Joms priskiriamos formos su išlaikytu intarpu *n* (*m* prieš *p*, *b*) ir formos su denazalizuotu monoftongu *q*.

2.1.1. Formos su išlaikytu intarpu

Tokią struktūrą lėmė šaknies finalė **T**: prieš sprogstamuosius priebalsius vartojamos konstrukciškai maksimaliai ikoniškos stabiliojo šaknies centro veiksmazodžių esamojo laiko formos su išlaikytu intarpu (46 veiksmazodžiai), pavyzdžiui: **finalė k, g** (19): *añka* || *jañka* (*àkti* || *jàkti* intr. ‘1. pradėti mažiau matyti, žabalti’), *dvañka* (*dvàkti* intr. ‘kvailėti, kvaišti’), *2 kañka* (*2 kàkti* intr. ‘ganėti, užtekti’), *2 rañka* (*2 ràkti* intr. ‘1. mažėti skylei, akti, užsikimšti’), *smañga* (*smàgti* intr. ‘smagėti, linksmėti’) ir kt.; **finalė p, b** (17): *kañba* (*-kàbti* intr. ‘pasidaryti kabančiam, nukarti, nusvirti, nulinkti; pakibti, imti kabėti’), *knāmba* (*knàbti* intr. ‘linkti, svirti žemyn’), *°pampa* (*nupàpti* intr. ‘užaugti didelėms krūtims’), *rañpa* (*suràpti* ‘intr. sunesveikuoti’), *žvañba* (*žvàbti* ‘žvabėti, darytis greitesniam, žvabesniam’) ir kt.; **finalė t, d** (5): *1 bañda* (*išbàsti* ‘intr. išalkti, išbadėti’), *plañta* (*plàsti* intr. ‘platėti’), *prañta* (*pràsti* intr. ‘1. gusti, junkti (ką daryti)’), *1 rañda* (*1 ràsti* tr. ‘1. ieškant aptikti, užėiti ką pamestą, paslėptą, paliktą’), *žañda* (*žàsti* ‘1. tr. pasakyti, tarti’); **finalė bžd, gžd** (4): *2 -šnañbžda* (*2 sušnàbžti* intr. ‘1. nusilpti, sumenkti, sukuižti’), *švañgžda* (*švàgžti* intr. ‘1. kimti; 2. imti negaluoti’) ir kt.

2.1.2. Denazalizuotos formos

R ir **S** finalės veiksmazodžiai esamojo laiko formose turi denazalizuotą *q*: iškritus intarpui prieš sonantus ir pučiamuosius priebalsius susidarė kintamojo centro mažiau nei maksimaliai ikoniškos paradigmos su ilguoju esamojo laiko vokalizmu (7 veiksmazodžiai), pavyzdžiui: finalė **L**, (4): *2 s̄qla* (*2 s̄alti* intr. ‘palengva tekėti, salti’), *sk̄qla* (*sk̄alti* intr. ‘kaltis, dygti, augti, skleistis’); finalė **š** (1): *°-tr̄qša* (*°sutrašti* intr. ‘sutrešti’); finalė **st, zd** (2): **°pl̄qsta* (*°susplasti* intr. ‘sumosuoti, suplasnoti (sparnais)’¹¹), *-pl̄qzda* (*supl̄azti* intr. ‘imti plevėsuoti, plazdėti’). Šie veiksmazodžiai yra siauri dialektizmai, palyginti su gausesne tokioms pat finalės veiksmazodžių grupe, kuriai būdingos gretutinės maksimaliai ikoniškos *sta* ir *na* kamieno esamojo laiko formos (žr. 2.2). Žodynų antraštėse pateikiamos tik intarpinės šių veiksmazodžių formos su denazalizuotu monoftongu, tačiau sakinių, iliustruojančių esamąjį laiką, rėta, plg.: *Marškiniai nuo prakaito taip įs̄qla, kad sunku iššrinti* Žvr. *Žolė truputį sk̄qla* Ktk. *Žiedeliai parneval sk̄qla – šaltumas!* Ktk.¹²

¹¹ Rekonstruotas iš *°splasti, spl̄qsta, spl̄asto* (žr. 1.2.1).

¹² Vietovardžių santrumpos kaip LKŽe ir LKA.

Šio tipo veiksmažodžiai nepaliudyti senojoje raštijoje ir nevartojami dabartinėje kalboje.

9-oje lentelėje pateikiami struktūriniai intarpinių formų modeliai, iliustruojantys foneminės šaknies sandaros, t. y. finalės, įtaką morfologinei struktūrai.

9 lentelė. **Intarpinių formų struktūriniai modeliai**

n	46	ą	7
Ca-n-T-	41	CaR-	4
Ca-n-TST-	4	CaS(T)-	3
Ca-n-ST-	1		

Tarmėse ir *dabartinėje kalboje* vartojamos intarpinės maksimaliai ikoniškos **T** finalę turinčių veiksmažodžių esamojo laiko formos *añka*, *1 kañka*, *2 kañka*, *prañta*, *rañda*. Trečdalis šio struktūrinio modelio tarminių veiksmažodžių esamojo laiko formos leksikografiniuose šaltiniuose nepaliudytos sakiniams, tačiau sistemos atitikties požiūriu galimos: INSTA veiksmažodžiai paprastai priklauso proceso ir įvykio akcionaliūnėms klasėms, žymi telinę veiksmą, todėl dažniausiai vartojamos šių veiksmažodžių būtojo laiko formos (plačiau žr. Pakalniškienė 2021; 2023).

Senajoje raštijoje užfiksuoti šeši *CaC-* tipo veiksmažodžiai: *jakti*, *1 kakti*, *2 kakti*, *plast*, *-prasti*, *rasti*. Paliudytosios esamojo laiko formos – intarpinės, plg.: *apiunku* SD3 264 (*ákti* ‘darytis aklam, nustoti matyti’); *ifchkanka* BP II 201₂₂, BP I 156₃, *izkákka* DP 203,41, *iβkunku* SD 22r II,19 (*1 kàkti* ‘eiti, vykti, keliauti; pasiekti, patekti’); *pakanka* BP 364₂₂, II 156₁₇, *pakákka* DK 42,3, *pakákka* DP 608,28, *pákanka* KN S37, *pakákka* KN S42, *pakunkunti* PS I 315 (*2 kàkti* ‘ganėti, užtekti’); *nefupranta* Mž 370₁₄, *fupranta* BP II 489₁₈, *fuprátá* DP 35,19, *fupranta* WP 106v,5, *pripruntu* SD 87r I,19, *fufipruntu* SD3 228 (*-pràsti*); *neranda* Mž 335₆, *rąnd* Mž 30₁₄, *neranda* BG 131,17, *ráda* DP 239,54, *praráda* DP 300,6, *nerandu* WP 226r,19, *runda* PS I 39, *iβrandu* SD3 109, *iβrundu* SD3 190 (*ràsti*); *ižžándasi* PS II 141, *ižžundu* SD3 180, *pražundu* SD3 200 (*žàsti* ‘pasakyti, tarti’). Veiksmažodžio *plast* esamojo laiko formų senuosiuose raštuose nepaliudyta.

Keleto leksikografiniuose šaltiniuose užrašytų veiksmažodžių paradigmos tikslintinos. Antai LKŽe pateikiamam veiksmažodžiui *2 šnabžti*, *šnañbžda* || *šnañba*, *šnābždo* intr. ‘1. silpti, menkti, kiužti; 2. pasidaryti netinkamam, išklerti’ neskirtina esamojo laiko forma *šnañba* dėl skirtingos šaknies fonemi-

nės struktūros, plg. LKŽe sakinius: *Toki sušnābždusi – vos ant kojų bepastova* SInt. *Sergas žmogus sušnābždęs* Plt. *Tekiniai, ratai sušnābždę (perdžiūvę) vasarą* Plt. °*Sušnābždusiais klumpiais jeiben nepaeisi ledu* Šts. Manytina, kad galima rekonstruoti veiksmažodį *šnābti, šnāmba, šnābo intr. ‘pradėti šlamėti, šnābzdėti’ (plg. šnābėti, šnāba, šnābėjo intr. ‘1. šlamėti, šnarėti; 2. šnābzdėti’).

Veiksmažodžio 3 skābti ‘rūgti, gižti, skirbti’, ap-, į-, suskābti ‘apskobti, įrūgti, suskobti’ LKŽe nepateikiama esamojo ir būtojo laiko formų. Konstrukcinio ikoniškumo ir sistemos atitikties požiūriu, lema pildytina esamuoju laiku *skāmba ir būtuoju laiku *skābo ir darybiškai sietina su 2 skābti, skāba, skābė tr. ‘skobti’ (plg. analogišką veiksmažodžių 1 skōbti, skōbia, skōbė tr. ‘1. drožti (ppr. skaptu), skaptuoti’ ir 2 skōbti, skōbsta, skōbo intr. ‘rūgti, gižti, skirbti’ struktūros ir semantikos santyki¹³).

Porės veiksmažodžių paradigmos, LKŽe užrašytos iš Jurgio Šlapelio ir Adalberto Becenbergerio darbų be iliustracinių sakinių, abejotinos dėl aktyvaus veiksmo reikšmės, nebūdingos INSTA veiksmažodžiams, plg.: 2 spākti, spañka, spāko ‘spardytis’ Š; ×°apvakti, vanka, vāko ‘apvaktuoti (apsaugoti)’ BzBkIII150.

2.2. Intarpinės, sta, na (ir a) kamieno formos

Trečdalis (32 proc.) CaC- tipo INSTA veiksmažodžių esamojo laiko formos alternuoja (29 veiksmažodžiai). Prieš sonantus ir pučiamuosius priebalsius išnykus intarpui, greta formų su ilguoju balsiu imta vartoti maksimaliai ikoniškas sta kamienės.

10-oje lentelėje matyti intarpinių ir sta kamieno formų morfologinės ir foneminės struktūros ryšiai.

10 lentelė. Gretutinių intarpinių ir sta, na kamieno formų struktūriniai modeliai

ą sta na	15	n ą sta	14
CąR- CaR-st-	10	CanS- CąS- CanS-st- CąS-st-	2
CąR- CaR-st- CaR-n-	5	CąS-st-	4
		CanT- CaT-st-	8

¹³ Dar plg. veiksmažodžių darybinę opoziciją su tokiu pat reikšmių santykiu giēžti (ką) ēsti, graužti, dirginti’ ir gižti ‘pradėti rūgti’).

2.2.1. Didžiausią grupę sudaro sonantinės šakniės finalės **l**, **r** veiksmožodžiai (15x). Dažniausiai vartojamos gretutinės **intarpinės** (su denazalizuotu *q*) ir **sta kamieno formos** (10x), plg.: *q̄la* || *álsta* (*álti* intr. alintis, liesėti (apie žemę), *3 k̄ra* || *kársta* (*3 kárti* intr. 'linkti žemyn, svirti'), *2 *×-kv̄ra*¹⁴ || *kvársta*¹⁵ (*2 ×sukvárti* intr. 'susirgti'), *s̄ra* || *sársta* (*sárti* intr. 'darytis rudam, nešvariam'), *sm̄la* || *smálsta* (*smálti* intr. '1. žr. 1 smilti; 2. darytis smalsčiam, stalgiam'), *šn̄ra* || *-sta* (*-šnárti* intr. 'pradėti šnarėti'), *ž̄la* || *žálsta* (*žálti* intr. 'darytis žaliam'). Penkių veiksmožodžių greta intarpinių bei *sta* kamienių vartojamos ir **na kamieno formos**, plg.: *bāla* || *bálsta* || *baľna* (*bálti* intr. 'darytis baltam, baltėti'), *1 s̄la* || *sálsta* || *sāla* || *saľna* || *suľna* (*1 sálti, sālo* || *sālė*) intr. '1. darytis saldžiam, saldesniam; 2. salėti'), *sk̄ra* || *skársta* || *skařna* (*skárti* intr. '1. spurti, brigzti, rykšti (apie drabuži)'), *š̄la* || *šálsta* || *šāla* || *š̄ľsta* || *šāľna* || *šaňla* || *šuľna* || *šũna* (*šálti* '1. intr. impers. būti šaltam orui, laikytis šalčiui; 2. tr. šaldyti; 7. intr. darytis šaltesniam, žemesnės temperatūros, vėsti', *žab̄la* || *žabálsta* || *žabaľna* (*žabálti* intr. 'netekti regėjimo, akti').

Tarmėse pramaišiu vartojamos intarpinės ir *sta* kamieno formos be ryškesnio geografinio pasiskirstymo. Gretutinės *na* kamieno formos gausiai vartojamos pietų žemaičių patarmėje ir gretimuose plotuose. Manoma, kad tokios formos kaip *baľna*, *saľna*, *skařna*, *šāľna* radosi dėl metatezės (*šāľna* < **šanla*), mat žemaičių tarmėse sutrumpėjus galūnei sunkiai ištariami junginiai *nl*, *nr* buvo pakeisti *ln*, *rn* (Zinkevičius 1966, 175, 337; Kazlauskas 2000, 328, 335–336).

Rytų ir pietryčių aukštaičiai vartoja kontaminacinę formą *š̄ľsta* (*š̄la* ir *šāľsta*): *Man š̄ľsta kojos* Ob. *Lauke jau š̄ľsta* Šlčn. *Ant jūras [gulbės] išskrenda, kur vandenai neš̄ľsta* Kvr.

Senojoje raštijoje užfiksuotos trijų veiksmožodžių, šaknies finalėje turinčių sonantus *l*, *r*, esamojo laiko formos: *pabal* BP II 406₇ (*balti* 'darytis baltam, baltėti'); *saľstu* SD 3, 409 (*salti* 'darytis saldžiam, saldesniam'); *nuβāla* DP 379,47, *βuľu* SD 77v II,9, *fuβaľu* SD 77v II,10, *βalu* SD 216v I,25 (*šalti* 'būti šaltam orui, laikytis šalčiui; šaltyje būnant, ką darant pašalti'). Veiksmožodžio *šalti* visuose šaltiniuose fiksuojamos intarpinės esamojo laiko formos; veiksmožodžio *salti* – tik *sta* kamienė. Jono Bretkūno užrašytoji forma *pabal*

¹⁴ LKŽe antraštėje užrašyta esamojo laiko forma *×kvāra* sistemos atitikties požiūriu taisytina į *kvāra*.

¹⁵ Forma užrašyta *Druskininkų tarmės žodyne*: *kvárti*, *-sta*, *kvāro*, *už-* 'susirgti' DrskŽ, 180.

greičiausiai suprastinà kaip intarpinè, plg.: *Bet ifch dregnumo lapai pabal / ir βmones liggas gaun* BP II 4067. Tačiau gali būti ir *a* kamienè, kaip ir greta intarpinių užrašytos Konstantino Sirvydo *βalu* SD 216v I,25, *fuβaļu* SD 77v II,10. Juolab, kad tokių esama tarmèse (žr. 2.2.4).

XVI–XVII a. tekstuose nefiksuoja *na* kamieno formų.

Dabartinėje kalboje dominuoja intarpinės šių veiksmažodžių formos, *sta* kamieno formos retos, pavyzdžiui: *bāla, sāla, skāra, šāla, žabāla, žāla; iğalsta*.

2.2.2. **S finalès** veiksmažodžių (6x) esamojo laiko formų variavimas atspindi morfologinės struktūros raidą – palaipsnį intarpo nykimą ir *sta* kamieno formų įsigalėjimą.

Tarmėse vartojamos gretutines intarpinės (su denazalizuotu monoftongu *q*, retai su išlaikytu intarpu) ir *sta* kamieno formos: *māžta* || *māža* (*māžti* intr. ‘1. darytis mažesniai, mažėti’), *šāšta* || *šāša* || *šānša* || *šānsta* || *šānšta* || *šāšti* (*šāšti* ‘šašams darytis, rasti, nižti, krupti, kramti’). Kitų veiksmažodžių esamojo laiko alternacijų nebesama, tarmėse vartojamos maksimaliai ikoniškos dvigubos morfologinės charakteristikos formos su denazalizuotu monoftongu *q* ir *sta*, plg.: *brāzta* (*brāzti* intr. ‘skresti’), **gvašta*¹⁶ (*gvašti* intr. ‘svaigti’), *rāžta* (*rāžti* intr. ‘darytis kaip ražui, netekti lapų’).

Senuosiuose raštuose aptikti du *CaS*- tipo veiksmažodžiai *mažti* ‘nykti, menkti’ ir *šašti* ‘šašams darytis, rasti, nižti, krupti, kramti’, paliudytos abiejų veiksmažodžių intarpinės esamojo laiko formos su denazalizuotu *q*, plg.: *iβmaža* DP 582,33; *fzuβu* SD3 132.

Dabartinėje kalboje vartojami tik du veiksmažodžiai, turintys dvigubos morfologinės struktūros esamojo laiko formas *māžta, šāšta*.

2.2.3. Netikėta, kad intarpinių ir *sta* kamieno formų įvairavimo esama veiksmažodžių su finale **T** paradigmose, kuriose intarpas turėjo būti išlaikytas (8x), pavyzdžiui: *2 kaīpa* || *kāpsta* (*2 kapti* intr. ‘ilsti’), *1 kvaīpasi* || *kvāpsta*¹⁷ (*1 kvapti(s)* ‘ilsėtis, atsipūsti; geibti, kvailti’), *skaīnta* || *skāsta* (*skasti* intr. ‘karštai ko imtis, sukrusti, sujusti’), *slaīmba* || *slāmbsta* (*×slābti* intr. ‘1. silpti, menkėti; glebti, leipti’), *šlaīmpa* || *šlāpsta*¹⁸ (*šlāpti* ‘1. intr. darytis šlapiam, drėkti, mirkti; 2. tr. šlapinti, merkti į vandenį’), *traīnka* || *traīnsta* || *°traksta* (*trakti*

¹⁶ Pataisyta iš LKŽe teikiamos esamojo laiko formos *gvašta*, neatitinkančios sistemos sąlygų.

¹⁷ Forma užfiksuota *Zanavykų šnektos* žodyne: *kvāpt, kvāpsta, kvāpo* intr. ‘geibti, kvailti’ ZanŽ 1, 822. LKŽe pateikiama tik intarpinė forma.

¹⁸ Įvairuojančios esamojo laiko formos užfiksuotos *Zietelos šnektos* žodyne: *šlāpti, šlaīmpa (šlāpsta), šlāpo* ZtŽ, 667. LKŽe pateikiama tik intarpinė forma.

intr. '1. siusti, sirgti pasiutlige; 2. eiti iš galvos, kvaišti; 3. nerimti, siusti, dūkti, šėlti'), *1 taĩpa* || *tāpsta* (*1 tapti* intr. 'darytis kokiam, kuo, virsti kuo'). Greičiausiai jos radosi pagal analogiją su veiksmažodžių, turinčių finalę **R** ir **S**, modelį kaip preferentiškesnės – jose semantinio žymėtumo asimetrija koduojama adityviškai, pridėdant morfologinį žymiklį *sta*, kartais ir kiekybiškai – balsio ilgumu.

Tarmėse dažniausiai vartojamos intarpinės šių veiksmažodžių formos; *sta* kamienės retos, plg.: šiaurės žemaičių ir pietų aukštaičių *kāpsta*: *Žydai viena suktyba turtingais °tapstai* S.Dauk. *Maži upeliai ... didelėmis srovėmis °taps-ta* A1883,131(Bs); vakarų žemaičių *trāksta* (Mit1328, Klp): *Juo plik[a]s, juo trākst[a]* LKŽePpK 1 (Klp); vakarų aukštaičių *kvāpsta*: *Neprieis dabar musės, nuo dažų kvāpsta* Zanž 1, 822; *šlāpsta*: *Kap sąšlapsta autas, nenori lįst, nēlanda (šlapias)* Ztž, 667; *skāsta* užrašyta iš Neselmano, Kuršaičio ir Ryterio žodynų be sakinių. Šiaurės žemaičiuose (Ggr, Pln, Žr) ir pietų aukštaičiuose pasitaiko kontaminacinių formų su išlaikytu intarpu ir formantu *sta*, pavyzdžiui: *Sušalus dantys patrañksta skaudėti* Ggr. *Su visai viskas slaĩbsta* (*nuo karščio ir sausros*) Ktv. Veiksmažodžio *trakti* gausi fiksacija iš šiaurės žemaičių LKŽe iš žemaitiškų žodynų leidžia manyti jį įsiliejus į bendrinę kalbą iš šiaurės žemaičių patarmės.

Senajoje raštijoje paliudyta veiksmažodžio *šlapti* intarpinė forma *fušlumpu* SD 83r I,20.

Dabartinėje kalboje vartojamos keturių veiksmažodžių maksimaliai ikoniškos skaidrios intarpinės formos *skaĩta*, *šlaĩpa*, *1 taĩpa*, *traĩka*.

2.2.4. Žemaičių, ypač šiaurės, tarmėje veiksmažodžių *1 sāliti* ir *šāliti* vartojamos konstrukcinio ikoniškumo atžvilgiu neregularios *a* kamieno esamojo laiko formos, pavyzdžiui: *Salykla sāla, nepraveizėk* Trš (Rdn, Ub). *Lyna i nēšala* Als. *Šālant ledas ant pelkių emas* Lkv. *Ale ir šaltumas dienos – snarglys pri lūpos šāla* Vks. *Ties kopyčia buvo niekumet nešalqs šaltenis* M.Valanč. *Šik šalamas, bėk genamas – parlėksi garuodamas* Sd.¹⁹ Nereguliarių *a* kamieno formų radimąsi paaiškinti keblu. Dalia Kiseliūnaitė *šāla* tipo formas laiko senomis: „jų laikymąsi ekspansyvių intarpinių ir *sta* kamienių formų fone gali nulemti fonomorfologinės struktūros panašumas į *kāla*, *māla*, ir taip pat galima tranzityvi vartoseną: *nušāliti* rankas, veidą ir pan.“ (Kiseliūnaitė 1991, 27).

¹⁹ Dar žr. itin gausią veiksmažodžio *šalti a* kamieno formų fiksaciją *Šiaurės vakarų žemaičių žodyne* (ŠVŽŽ 2, 269–270).

Zietelos šnektoje fiksuojamos *a* kamieno formos gali būti šaknies vokalizmo išlyginimo veiksmožodžio paradigmoje rezultatas: *Pečy saldienis sāla*. *Anas (saldienis) un sisāla pečy* ZtŽ, 573 (plg. vokalizmo apibendrinimo atvejus *bira*, *gija*, *līja*, *snīga*, *šlīja* ir kt. pietų, pietryčių ir rytų aukštaičių tarmėse (Arm, Dg, Dv, Nč, Lp, Lš, Pls, Rod, Šč, Vlk, Vrn, žr. LKA 3, 88–89 žemėl.). Galbūt taip aiškintinas ir žemaičių *šala* tipo formų atsiradimas.

2.3. *Sta* kamieno formos

Sta kamieno formos būdingos šaknies finalės *m* veiksmožodžiams, nes intarpinės fonetiškai neįmanomos, plg. žemaičiuose ir gretimuose plotuose vartojamą *krámsta* (*krámti* intr. ‘aptekėti kramais, šašais, šašti’ Als, Brs, Gršl, Ms, Pkl, Pln, Slnt, Šts, Vvr, Žd; Šll, Šv; Rg), *rámsta* (*rámti* intr. ‘rimti, būti, darytis ramiam, liautis jaudintis, rūpintis, baimintis’ D118, A.Strazd).

Kitokios šaknies finalės atvejai kelia abejonių dėl pačių veiksmožodžių ar *sta* kamieno formų realumo. Pavyzdžiui, veiksmožodis *°lapti*, *lapsta*, *lapo* LKŽe nurodomas kaip lygus *1 lepti* ‘darytis lepiam, išpaikusiam’ ir paliudytas vieninteliu sakiniu: *Silpnos, jaunos ir °išlapusios moteriškės* Ch5Moz228,56). LKŽe iš A. Juškos žodyno užrašyto veiksmožodžio *šákšti*, *šákšta*, *šákšto* intr. ‘stingti nuo šalčio’ esamojo laiko forma gali būti suprantama kaip *sta* kamienė, tačiau būtojo laiko forma *šákšto* suponuoja *a* kamienę esamojo laiko lytį, o *a* kamieno veiksmožodžiams nebūdinga terminatyvinė reikšmė. Kita vertus, formantas *sta* galėjo būti apibendrintas visai paradigmai, plg. sakinius: *Purvas šákšta* J. *Jau šákšte pašákštusi* J. Galimas dalykas, kad *°lapti* ir *šákšti* yra okaziiniai veiksmožodžių *lèpti* ir *šékšti* variantai.

Hibridinis veiksmožodis *×párti*, *pársta*, *pāro* intr. ‘šašti, spuoguoti’, LKŽe užrašytas iš nedidelio ploto (J, Ll, Skr, Vl), greičiausiai yra perdirbinys iš *×pařkti*, *pařksta*, *pařko* (*párkti*) intr. ‘parkomis aptekėti, apšašti’, vartojamo vi-soje Lietuvoje.

Vargiai reali LKŽe pateikiama neįprastės foneminės struktūros paradigma *1 -šnābžti*, *-šnābžta*, *-šnābždo* intr. ‘1. pradėti šnarėti, čezėti; 2. pradėti šnabždėti’ (plg. *2 -šnābžti*, *-šnañbžda*, *-šnābždo* intr. ‘silpti, menkti, kiužti’). Tokių ikoniškų terminatyvinių veiksmožodžių, pasidarytų iš duratyvinių, esamojo laiko formos, matyt, visai nevartojamos arba yra labai retos (Pakalniškienė 2023, 55–60), plg.: *Visi kiaušiai sušnābždę, ale neskilsta dar* Štk.

11-oje lentelėje atspindima finalės įtaka šaknies vokalizmui ir morfologinei struktūrai.

11 lentelė. **Sta kamieno formų struktūriniai modeliai**

CaR-st-	3	CaT-st- (?)	3
---------	---	-------------	---

2.4. (i)a kamieno ir intarpinės formos

Savitą grupelę sudaro keturi tranzityvieji veiklos akcionalinei klasei priklausančios veiksmažodžiai su alternuojančiomis (i)a kamieno ir intarpinėmis formomis: *plāka* || *plañka*²⁰ (*plàkti* tr. '1. ploti, spausti; 2. maišant skirstyti; 3. plūkti; 4. tinti'), *1 rañka* || *rāka* || *rākia* || *rañka* (*1 ràkti* '1. tr. krapštyti; tr. durti; 3. intr. skilti, kaltis (paukščiukams iš kiaušinių)), *žāgia* || *žāga* || *žānga*, *žāgė* || *žāgo* (*žàgti* tr. '1. teršti (valgį ar gėrimą), ragaujant ne iš savo indo, daryti nemalonų vartoti;); 2. tr. prk. teršti vardą, garbę; 5. vogti; 6. žaginti'), *1 skābia* || *skāmba* (*1 skābti* tr. 'skabyti (1. skinti, rašyti; 3. gnaibyti, pešioti; 4. draskyti, plėšyti)').

Tarmėse ir **dabartinėje kalboje** įprastos yra veiksmažodžių *plàkti*, *1 ràkti* ir *žàgti* (i)a kamieno formos, atitinkančios konstrukcinio ikoniškumo sąlygas, plg.: *Su ėgliu plāka, kam ilgai guli* Antš. *Rāka votį* Lp. *Jau katė iš bliūdo žāga vandenį* Auk. *Jeigu prityko, tai ir žaga* Ldk. *Ižagiu vandenį* R357. Intarpinės šių veiksmažodžių formos konstrukcinio ikoniškumo požiūriu yra nemotyvuotos, tačiau vartojamos kai kuriose tarmėse, pavyzdžiui: *Suplañka [lietus], sužaliuoja rugiai* DrskŽ 268. °*Praranku skaudulį* R. *Kas rañka, tačiau skylės nedaro?* flk. *Jis ką pakliudė, tai ir žañga* Ds. *Vandenį °prižanga, įmesdami kokią dvėselyną* Vaižg. *Visuomet tokie drąsuoliai upes prižānga* Sv; jos gausiai paliudytos įvairiuose leksikografiniuose šaltiniuose ir senuosiuose raštuose (Rtr, Š, RŽ, NdŽ, KŽ, Kos58, J; Ch2Krn). Intarpinės formos laikytinos archaizmu, nes joms naujai atsirasti nebuvo priešasčių (dar plg. la. *plūoku, rūoku, zūogu*).

Kitaip vertintini LKŽe pateikiami veiksmažodžiai su getutinėmis (i)a kamieno ir intarpinėmis esamojo laiko formomis *1 skābti* s ir *1 ràkti*. Iš pavyzdžių matyti, kad formaliosios struktūros ir semantikos požiūriu šių veiksmažodžių paradigmos tikslintinos. Veiksmažodis *1 ràkti* dalytinas į du: **1 ràkti, rāka* || *rākia* || *rañka, rāké* tr. '1. krapštyti; 2. durti; 3. kasti'²¹ (plg.: *Rāka*

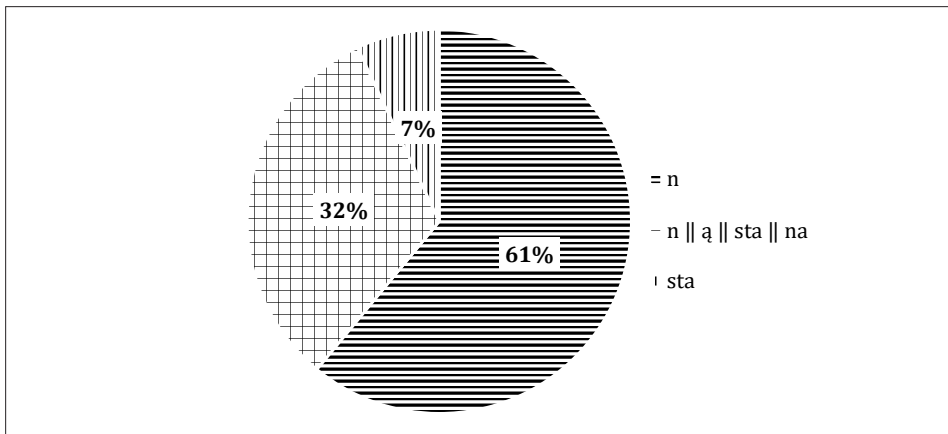
²⁰ Intarpinė forma užrašyta *Druskininkų tarmės žodyne: plàkti, plāka (plañka), plākė* tr. '1. ploti, spausti; 2. maišant skirstyti; 3. plūkti; 4. tinti' DrskŽ, 268. LKŽe intarpinė forma nepateikiama.

²¹ LKŽe užrašytas veiksmažodis *prakti, pranka, -o* tr. N = prarakti: *Pranku skaudulį* MŽ²225 laikytinas klaida ir skirtinas *1 ràkti* paradigmam.

rāka tas ausis atsistojes Rdn. *Ankstybasis dantis rakia, vėlybasis akis krapšto* LTR(Vv) ir *3 *ràkti, rañka, rāko* intr. ‘skilti, kaltis (paukščiukams iš kiaušinių)²² (plg.: *Žąsiukai, viščiukai* °*ranka jau iš kiaušio, t. y. skilsta* J. °*Ranka, atranka vištyčiai* R)²³.

Veiksmažodžio *1 skàbti* esamojo laiko formos ir reikšmė taip pat suponuoja du veiksmažodžius: *1 *skàbti, skābia, skābė* tr. ‘skabyti’, plg.: *Ožka skabia lapus* J, ir intr. *4 *skàbti, skañba, skābo* intr. ‘nuskursti, nusigyventi’, plg.: *Jis visiškai nuskābęs* Ssk.

Morfologinės *CaC-* INSTA veiksmažodžių struktūros variantiškumą atspindi 2 diagrama.

2 diagrama. **INSTA veiksmažodžių morfologinės struktūros statistika (proc.)**

Kiekybiniai parametrai rodo *CaC-* tipo veiksmažodžių morfologinės struktūros stabilumą: dominuoja intarpinės esamojo laiko formos. Trečdaliui veiksmažodžių būdingas esamojo laiko formų variantiškumas. Tik *sta* kamienes formas turi keli veiksmažodžiai (plg. *CiC-* tipą: intarpinės formos tesudaro 42 proc., Pakalniškienė 2023, 76).

²² Plg. 2 *ràkti, rañka, rāko* intr. ‘1. mažėti skylėi, akti, užsikimšti; 2. vėl pasidaryti skylėi, atakti, atsikimšti’ LKŽe.

²³ Dar plg. sangrąžines formas, naikinančias tranzityvumą ir difrencijuojančias veiksmą diatezės požyriui: *Vištaliai jau rākas* Kv. *Kiaušius atšaldė, i antyčiai nebsirakė* Kv.

Apibendrinimas

Leksikografinių šaltinių duomenimis, *CaC*- tipo veiksmažodžiai sudaro mažiausią grupę – 90 leksemų, kiek daugiau nei dešimtdalį visų trumposios šaknies INSTA veiksmažodžių. Kompleksinis trumpojo vokalizmo INSTA veiksmažodžių formaliosios raiškos tyrimas leido nustatyti būdinguosius šių leksemų foneminės ir morfologinės struktūros bruožus bei jų sąveiką.

1. Foneminės INSTA veiksmažodžių struktūros analizė atskleidė glaudų šaknies vokalizmo ir konsonantizmo ryšį.

1.1. *CaC*- tipo INSTA veiksmažodžiai pasižymi vokalizmo stabilumu: net 70 proc. sudaro stabiliojo centro leksemos. Kintamojo centro veiksmažodžiai su automatinėmis kaitomis priklauso šio tipo periferijai – jie sudaro 13 proc. Alternuojančio vokalizmo atvejai reti – užfiksuoti tik 7 proc.

1.2. INSTA veiksmažodžių vokalizmo (ne)stabilumą lėmė šaknies finalės konsonantizmas: prieš *T* tipo finalę intarpas išliko, o prieš *S*, *ST* ir *R – n* nyko, sukeldamas automatines morfonologines kaitas – denazalizuoto monoftongo *q* įsitvirtinimą. *R* tipo finalė žemaičių tarmėje intarpą paveikė kitaip: dėl galūnių redukcijos įvykus metatezei (*nl, nr > ln, rn*) susiformavo savitas INSTA veiksmažodžių struktūrinis tipas – *baľna, skaľna, šaľna*.

1.3. Būdingi INSTA veiksmažodžių šaknų struktūriniai modeliai yra *CaC*- (44 proc.) ir *CCaC*- (40 proc.). Kiti modeliai – *aC*, *CaCC*-, *CCaCC*-, *CCaCCC*-, *CCCaC*- – reti. Konsonantinė kompozicija teikia galimybių tirti INSTA veiksmažodžių kilmę ir darybą, pavyzdžiui, trinarės finalės veiksmažodžiai gali būti vediniai iš mišriojo tipo veiksmažodžių (*kvàgžti : kvagždėti*), trinarės inicialės veiksmažodžiai pasižymi ikoniškumu ir gąlima onomatopėjine kilme (*skràbti*) ir pan.

2. Morfologinė INSTA veiksmažodžių struktūra yra lemiamą foneminės šaknies struktūros.

2.1. Dominuojančios *CaC*- tipo stabiliojo šaknies centro INSTA veiksmažodžių esamojo laiko formos yra intarpinės (su išlaikytu intarpu) – skaidrios, maksimaliai ikoniškos, jos sudaro per 60 proc. Tokią morfologinę struktūrą lėmė *T* tipo šaknies finalė. Šios intarpinės formos fiksuojamos senojoje raštijoje, tarmėse ir dabartinėje kalboje. Tačiau pačių veiksmažodžių dabartinėje kalboje vartojama daug mažiau, pavyzdžiui: *àkti, 1 kàkti* (retas), *2 kàkti, tàpti, pràsti, ràsti, šlapti, tràkti* ir kt.

Intarpiniams veiksmažodžiams priskirtos ir varijuojančių formų neturinčios kintamojo centro mažiau nei maksimaliai ikoniškos paradigmos su denazalizuotu *q* (*2 sàľa, skàľa, °sutrąša, -plązda* ir pan.). Tokiós foneminės

struktūros veiksmažodžiai paprastai turi variantiškas esamojo laiko formas, tačiau dėl itin siauro paplitimo, retės vartosenos esamojo laiko variacijų neužfiksuota.

2.2. Trečdalis INSTA veiksmažodžių, 32 proc., pasižymi morfologinės struktūros variantiškumu – jį lėmė intarpo nykimas prieš *R* ir *Š* tipo finalę. Esamojo laiko formas su nauju ilguoju balsiu *q* tapo neskaidrios, nepakankamai ikoniškos, todėl greta ėmė rasti maksimaliai konstrukciškai ikoniškos *sta* kamieno formas. Vykstant šiems fonologiniams procesams formavosi ir konkuravo įvairios gretutinės esamojo laiko formas, skirtingose tarmėse įsivyravo tam tikros morfologinės struktūros, mažėjo alternantų.

Konstatuotina, jog intarpo ir *sta* kamieno konkurencija fiksuojama jau raštijos pradžioje.

2.2.1. Nustatyta keletas struktūrinių modelių. Gausesnio *CqR-* || *CaR-st-* modelio intarpinės ir *sta* kamieno formas tarmėse vartojamos pramaišiu, be ryškesnio geografinio pasiskirstymo. Kiek mažiau užfiksuota variantiškesnio modelio *CqR-* || *CaR-st-* || *CaR-n-* realizacijų – *na* kamieno formas vartojamos žemaičių tarmėse ir gretimuose plotuose. Rytų ir pietryčių aukštaičių patarmėse pasitaiko maksimaliai ikoniškų kontaminacinių *CqR-st-* tipo formų. Senojoje raštijoje paliudytos veiksmažodžių *balti* ir *šalti* intarpinės ir veiksmažodžio *salti sta* kamieno esamojo laiko formas. Dabartinėje kalboje dažniausiai vartojamos intarpinės, rečiau *sta* kamieno formas *bāla*, *sāla*, *skāra*, *šāla*, *žabāla*, *žāla*; *igāla*.

2.2.2. *S* finalę turinčių veiksmažodžių struktūriniai modeliai rodo foneminės ir morfologinės struktūros raidą: tarmėse dar esama formų su išlaikytu intarpu, su denazalizuotu monoftongu *q* ir įvairių kontaminacinių variantų: *CanS-* || *CqS-* || *CanS-st-* || *CqS-st-*. Senojoje raštijoje paliudytos veiksmažodžių *mašti* ir *šašti* intarpinės esamojo laiko formas su denazalizuotu *q*. Dabartinėje kalboje bevartojame du veiksmažodžius, turinčius dvigubos morfologinės struktūros maksimaliai ikoniškas esamojo laiko formas *māšta*, *šāšta*.

2.2.3. Nereguliarūs tarmėse fiksuojami struktūriniai modeliai *CaT-st-* (greta reguliarių *CanT-*) aiškintini analogija su modeliu *CaR-st-*: *sta* kamieno formas, tokios kaip *kvāpsta*, *tāpsta*, *trāksta*, suvokiamos kaip preferentiškesnės už *taīmpa*, *traīnka* – jose semantinio žymėtumo asimetrija koduojama adityviškai, pridodant morfologinį žymiklį *sta*.

2.3. Struktūrinis modelis *CaR-st-* būdingas tik finalę *m* turintiems *CaC-* tipo tarminiams (žemaitiškiems?) veiksmažodžiams *krāmti*, *rāmti*. Jie nepaliudyti senojoje raštijoje ir nevartojami dabartinėje kalboje.

2.4. Tarmėse užfiksuoti keli tranzityvieji veiklos akcionalinei klasei priklausančios veiksmažodžiai su alternuojančiomis (*i*)a ir intarpinėmis esamojo laiko formomis *plāka* || *plañka*, *1 rañka* || *rāka* || *rākia* || *rañka*, *žāgia* || *žāga* || *žañga*, *žāgė* || *žāgo*. Intarpinės formos laikytinos archajiškomis: jos negalėjo atsirasti naujai, nes nesiderina su dominuojančių paradigų struktūros sąlyga (intarpas, *sta* ↔ proceso ar įvykio akcionalinė klasė), todėl tarmėse ir dabartinėje kalboje įsigalėjo sistemos atitikties požūriu skaidrios (*i*)a kamieno formos.

Apibendrinant pasakytina, kad struktūriniai *CaC*- tipo INSTA veiksmažodžių modeliai ir jų raida atliepia pagrindinius natūraliosios morfologijos principus – struktūra kinta konstrukcinio ikoniškumo, reaguojančio į fonologinius kitimus, pagrindu, kai minimaliai ikoniška forma keičiama maksimaliai ikoniška, tačiau tarmėse svarbus ir konstrukcinės analogijos principas.

THE STRUCTURE OF LITHUANIAN INFIXED AND *sta*-STEM VERBS (TYPE *CaC*-)

Summary

This article focuses on the formal structure of infixed and *sta* stem verbs (here and below – INSTA verbs) of the *CaC*- type in order to identify the typical traits of these lexemes in terms of their expression as well as their interconnection. A complex analysis of the formal expression of INSTA verbs revealed several interactions: a close connection between the root vocalism and consonant structure, the influence of the phonemic structure on the morphological composition of the verbs in question, and the impact on the formation of structural verb patterns. The results of the study justify the principle of grouping INSTA verbs according to root vocalism: such an approach makes it possible to identify the unique features of the formal structure, semantics, word-formation, and origin of INSTA verbs with different vocalism (i.e., *a*, *e*, *i*, *u*).

This study is based on the method of internal reconstruction, which allows us to identify regular and irregular processes in the system of INSTA verbs in the Lithuanian language and to reveal the nature, causes and development of their variation. The data from lexicographical sources in dialects, 16th–17th c. scripts, and the contemporary language allow us to evaluate the INSTA verb system not only synchronically, but also diachronically, with an emphasis on the chronological and areal distribution of the formal structures of these verbs.

In the rich inflectional class of INSTA verbs (about 1600 verbs in total), the *CaC*-type verbs form the smallest group – only 90 lexical units. The majority of the verbs are dialecticisms, often with a narrow geographical distribution, and less than a quarter of the verbs, only 20, are used in the contemporary language. This structural type is also attested in the old scripts, with 14 verbs recorded.

The structural model of INSTA verbs as well as their development comply with the basic principles of Natural Morphology – the structure of the verb changes in alignment with constructional iconicity responding to phonological changes, when a minimally iconic form is substituted by a maximally iconic one, although in dialects the principle of constructional analogy is also significant.

ŠALTINIAI

BLKŽe – *Bendrinės lietuvių kalbos žodynas*, vyr. red. D. Liutkevičienė, 2013–2022. Prieiga internete: <https://ekalba.lki.lt/bendrinės-lietuvių-kalbos-zodynas/>.

DLKŽe – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, vyr. red. S. Keinys, 8-as patais. ir papild. leid., e. variantas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2021. Prieiga internete: <https://ekalba.lt/dabartines-lietuvių-kalbos-zodynas/>.

LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas*, vyr. red. G. Naktinienė, e. variantas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas 2005 (atnaujinta versija 2018). Prieiga internete: <https://ekalba.lt/lietuvių-kalbos-zodynas>.

LKŽePpK – „*Lietuvių kalbos žodyno*“ *Papildymų kartoteka*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2015. Prieiga internete: <https://ekalba.lt/lkz-papildymu-kartoteka>.

SENIEJI RAŠTAI IR TARIŲ ŽODYNAI

BG – Giešmes Duchausas / iſch Wokifchka ing Lietu=wifchka lieſuwi / per ne=kurius Plebonus Her=cegiſtes Prufu / per=gulditas. Iſſpauſtas Karaliauczu=ie / per Iurgi Oſterbergera 1589 (naudotasi e. teksto variantu ir konkordancijomis).

BP I – POSTILLA Tatai eſti Trumpas ir Praſtas Iſchguldimas Euangeliu / ſakamuiu Baſzniczioie Krikſchczionifchkoie / nūg Aduento ik Wæliku. Per Iana Bretkuna Lietuwos Plebona Karaliaucziue Prufūfu. Iſſpaude Karaliaucziue Iurgis Oſterbergeras. Mæta Pono 1591.

BP II – POSTILLA Tatai eſti Trumpas ir Praſtas Iſchguldimas Euangeliu / ſakamuiu Baſzniczioie Krikſchczionifchkoie / nūg Wæliku ik Aduento. Per Iana Bretkuna, Lietuwos Plebona Karaliaucziue Prufūfu. Iſſpaude Karaliaucziue Iurgis Oſterbergeras. Mæta Pono 1591 1591.

DK – KATHECHISMAS ARBA MOKSLAS KIEKWIENAM KRIKSZCZIONI PRIWALVS. PARASZITAS PER D. IAKVBA LEDESMA Theologa Societatis IESV. Išgulditas iš Liėžuwio Lankiŝko ing Lietuwĩŝka per Kuniga Mikaloiu Daugŝa Kánonika Ŝemaciziu. Išjpaũftas Wilniuie Metũŝe vŝgimĩmo Wieŝpaties 1595{.} (naudotasi e. teksto variantu ir konkordancijomis).

DP – Poftilla CATHOLICKA. Tái eŝt: Išguldimas Ewangeliu kiekwienos Nedelos ir ŝwėtes per wiŝŝús metús. Per Kúniga MIKALOIV DAVKSZ{A} Kanoniŝka Médniku / iš łėkiŝko pergũldita. Su walá ir dałáidimu wĩreufiuiũ. W Wilniui / Drukárnioi Akadėmios SOCIETATIS IESV, A. D. 1599 (naudotasi e. teksto variantu ir konkordancijomis).

KN – Knyga nobaŝnystės krikŝčioniŝkos (1653), red. D. Pociũtė, faksimilinis leidimas, Vilnius: Lietuviũ literatũros ir tautosakos institutas, 2004 (naudotasi „Knygos nobaŝnystės“ morfologijos duomenũ baze).

Mŝ – CATECHISMVSA PRAŝty Ŝadei, Makŝlas ŝkaitima rafchta yr gieŝmes del krikŝczianĩftes bei del berneliu iaunu nauiey jurgulditas KARALIAVCZVI VIII. dena Meneŝes Saufia, Metu vŝgimima Diewa. M. D. XLVIII.

PS 1 – Konstantinas Sirvydas. Punktai sakymũ nuo Advento iki Gavėnios = Punkty kazań od Adwentu do Postu, 1629, red. V. Vasiliauskienė, K. Rutkovska, 2015, Vilnius: Lietuviũ kalbos institutas.

PS 2 – Konstantinas Sirvydas. Punktai sakymũ Gavėniai = Punkty kazań na Wielki Post, 1644, red. V. Vasiliauskienė, K. Rutkovska, Vilnius: Lietuviũ kalbos institutas, 2015.

SD – [Konstantinas Sirvydas. Prompt[u]arium dictionum Polonicarum, Latinarum et Lituanicarum. Vilnius], apie 1620 (naudotasi e. teksto variantu ir konkordancijomis).

SD3 – DICTIONARIUM TRIUM LINGVARUM, In vŝum Studioŝe Iuuentutis, AVCTORE R. P. CONSTANTINO SZYRWID è SOCIETATE JESU Cum Superiorum permĩŝŝu editum. Tertia editio recognita & aucta. VILNÆ, Typis Academicis Societatis IESV. Anno Domini M. DC. XLII (naudotasi ŝodynu Pakalka Kazys 1979: Pirmasis lietuviũ kalbos ŝodynas, Vilnius: Mokslas).

WP – ISCHGVLDIMAS EVANGELIV PER WISVS METTVS, SVRINKTAS DALIMIS ISCH DAVGIA PASTILV, TAI EST ISCH PASTILLAS NICVLAI HEMINGY (←HE=MINGI), ANTONY CORVINI, IOANNIS SPANGENBERGI, MARTINI LVTHERI, PHILIPPI MELANTHONIS, IOANNIS BRENTY, ARSATY, SCHOPER, LEONARDI KVLMAŝNI IODOCY WILICHI IR ISCH KITTV φ (naudotasi e. teksto variantu ir konkordancijomis).

Drskŝ – *Druskininkũ tarmės ŝodynas*, 1988, sud. Gertrũda Naktinienė, Aldona Paulauskienė, Vytautas Vitkauskas, Vilnius: Mokslas.

Ztŝ – Aloyzas Vidugiris 1998, *Zietelos ŝnektos ŝodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijũ leidybos institutas.

KrtnŽ – Juozas Aleksandravičius 2011, *Kretingos tarmės žodynas*, sud. Danguolė Mikulėnienė, Daiva Vaišnienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

ŠVŽŽ – Birutė Vanagienė 2014–2015, *Šiaurės vakarų žemaičių žodynas 1–2*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

ZanŽ – *Zanavykų šnektos žodynas 1–3*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003–2006.

LITERATŪRA

Akelaitienė, Gražina 1997, Morfonologinės balsių kaitos funkcija, *Baltistica* 32(1), 49–55.

Akelaitienė, Gražina 2000, Šaknies balsių kaita: morfonemų modeliai ir struktūriniai šaknies tipai, *Žmogus ir žodis* 3(1), 3–9.

Akelaitienė, Gražina 2012, *Morfonologija: automatinė ir neautomatinė balsių kaita morfemose*. Vilnius: Edukologija.

BKV – žr. K r u o p i e n ė 2000c.

Dressler, Wolfgang U. 1987, Word-formation as part of natural morphology, in Wolfgang U. Dressler, Willi Mayerthaler, Oswald Panagl, Wolfgang U. Wurzel (eds.), *Leitmotifs in Natural Morphology*, Amsterdam: Benjamins, 267–284.

Girdenis, Aleksas 1995, *Teoriniai fonologijos pagrindai*, Vilnius: Petro ofsetas.

Girdenis, Aleksas 2006, Morfonologijos reiškiniai, in Vytautas Ambrazas (red.), *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, 4 patais. leid., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Girdenis, Aleksas, Vida Karosienė 2010, *Bendrinės lietuvių kalbos statistinė struktūra: fonologijos dalykai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

GV – Jūratė Lubienė, *Lietuvių kalbos šakniniai garsų veiksmoždziai*, Humanitarinių mokslų daktaro disertacija, Klaipėdos universitetas, 2003.

Holvoet, Axel, Veslava Čižik 2004, Inherentiniai semantiniai veiklo požymiai, in Axel Holvoet, Loreta Semėnienė (red.), *Gramatinių kategorijų tyrimai (= Lietuvių kalbos gramatikos darbai 2)*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 146–151.

Karosienė, Vida 2004, *Bendrinės lietuvių kalbos vardažodžio šaknies struktūra*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Kazlauskas, Jonas 2000, *Lietuvių kalbos istorinė gramatika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Kazlauskienė, Asta 2020, *Foneminė lietuvių kalbos morfemų struktūra ir jų sandūra*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Kazlauskienė, Asta, Gailius Raškinis 2008, Lietuvių kalbos fonologinio skiemens struktūrinių modelių dažnumas, *Žmogus ir žodis* 10(1), 24–31.

Kruopienė, Irena 2000a, *Bendrinės lietuvių kalbos veiksmažodžio šaknies struktūra*: Humanitarinių mokslų daktaro disertacija, Vilniaus universitetas.

Kruopienė, Irena 2000b, Stabiliojo centro veiksmažodžių šaknies struktūra, *Kalbotyra* 48(1), 71–82.

Kruopienė, Irena 2000c, *Bendrinės lietuvių kalbos veiksmažodžio šaknies struktūra*, Humanitarinių mokslų daktaro disertacijos santrauka, Vilniaus universitetas.

Kruopienė, Irena 2001, Pradinių ir galinių priebalsių derinimas veiksmažodžio šaknyse, *Kalbotyra* 50(1), 67–82.

Kruopienė, Irena 2002, Veiksmažodžio kintamojo centro šaknų struktūra, *Kalbotyra* 51(1), 89–97.

Kruopienė, Irena 2005, Veiksmažodžio šaknies trinarės inicialės ypatumai, *Kalbotyra* 54(1), 73–82.

Mikašauskienė, Raimonda 2020, „ZIWATO“ IR „PURPUROS“ intarpinių ir *sta* kamieno veiksmažodžių morfologinė struktūra, *Res Humanitariae* 24, 144–159.

LKA – Kazys Morkūnas (red.), *Lietuvių kalbos atlasas 3: Morfologija*, Vilnius: Mokslo, 1991.

Mayerthaler, Willi 1981, *Morphologische Natürlichkeit*, Wiesbaden: Athenaion.

Padučeva, Elena Viktorovna 2009, Leksičeskaja aspektualnosť i klassifikacija predikatov po Maslovu-Vendleru, *Voprosy jazykoznanija* 2009/6, 3–20.

Pakalniškienė, Dalia, Raimonda Šarkytė 2012, Mikalojaus Daukšos raštų intarpiniai ir *sta* kamieno veiksmažodžiai natūraliosios morfologijos požiūriu, *Res Humanitariae* 11, 149–170.

Pakalniškienė, Dalia 2021, *Motyvuotieji intarpiniai ir sta kamieno veiksmažodžiai XVI–XVII a. lietuvių raštijoje*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Pakalniškienė, Dalia 2023, *Lietuvių kalbos intarpinių ir sta kamieno veiksmažodžių struktūra ir semantika (CiC- tipas)*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Plungian, Vladimir 2010, *Gramatinių kategorijų tipologija 1*, Vilnius: Vilniaus universitetas, Asociacija „Academia Salensis“.

Plungian, Vladimir 2011, *Gramatinių kategorijų tipologija 2*, Vilnius: Vilniaus universitetas, Asociacija „Academia Salensis“.

Rosinas, Albertas 2009, Šaukėnų šnektos veiksmažodžio asmenavimo sistema (vien-tisinės formos), *Baltistica* 44(2), 261–295.

Rothstein, Susan 2004, *Structuring Events: A Study in the Semantics of Lexical Aspect*, Wiley-Blackwell Publishing Ltd.

Tatevosov, Sergej Georgievič 2015, *Akcionaľnosť v leksike i grammatike. Glagol i struktura sobytija*, Moskva: Jazyki slavjanskich kul'tur.

Vendler, Zeno 1957, Verbs and times, *The Philosophical Review* 66(2), 143–160.

Verkuyl, Henk 1993, *A Theory of Aspectuality. The Interaction between Temporal and Atemporal Structure*, Cambridge: Cambridge University Press.

Wurzel, Wolfgang Ulrich 1984, *Flexionsmorphologie und Natürlichkeit* (= *Studia Grammatica* 21), Berlin: Akademie-Verlag.

Wurzel, Wolfgang Ulrich 1989, *Inflectional Morphology and Naturalness*, Dordrecht: Kluwer.

Zinkevičius, Zigmas 1966, *Lietuvių dialektologija*, Vilnius: Mintis.

Dalia PAKALNIŠKIENĖ

Baltų kalbų ir vardyno tyrimų centras

Lietuvių kalbos institutas

P. Vileišio g. 5

LT-10308 Vilnius

Lithuania

[*dalia.pakalniskiene@lki.lt*]